

krydses bestandig af manufaktur- og militære hensyn. Johan Skyttes oprindelige plan, som lagde hovedvægten på forsorgens humane sider, kombineres da også i den endelige fundats 1624 med manufakturtanken, og brydningerne iagttages fremdeles, ikke mindst under Claes Flemings auspicer. Det betones derimod næppe tilstrækkeligt, at Stockholmfundatsens dualisme snarest er tidstypisk; beslægtede strukturer genfindes f. eks. bag det københavnske tugt- og børnehus 1605 og definitivt 1621. Kritiken kan således sammenfattes i tre punkter: Der savnes et baggrundsrids af den ældre, svenske fattiglovgivnings principper, der kunde have været henvist til, at tugthuse efter nederlandske mønstre netop udbredes over Nordeuropa i disse årtier, og man kunde have ønsket en komparativ analyse af den svenske og andre fundatser. Kritiken anfægter blot naturligvis ikke bogens styrke. Den fortjener at blive læst og inddraget i den løbende socialhistoriske diskussion, også udenfor Skandinavien.

E. Ladewig Petersen

Ingeborg Christmas-Møller: »På fattighuset«. Greve hospital og andre fattighuse på landet i 1700- og 1800-tallet. Kbh. Nationalmuseet 1978. 170 s. 58 kr.

Den direkte anledning til, at Nationalmuseet udsender »På fattighuset« er, at Frilandsmuseet i Sorgenfri genopfører Greve-Kildebrønde hospital fra 1710 i museets park. Bogen indeholder derfor en gennemgang af dette hospitals historie. Men »På fattighuset« er andet og mere end en bygnings- og personalhistorisk beskrivelse, idet IC-M på et mere generelt plan behandler forholdene i og omkring fattighusene på landet indenfor en ca. 200-årig periode. Bogen henvender sig derfor lige så vel til museets gæster som til socialhistorisk interesserede. Desuden kan den bruges af undervisere på gymnasie- og HF-niveau, idet den som et bilag medtager undervisningsideer som belyser klasseforskellene i bondesamfundet, med grundplaner over forskellige boligtyper, auktionslister over dødsbo og livsrytmer for adel, bonde og husmand, ligesom bogen indeholder et meget fyldigt billedmateriale. Hertil kommer at bogen indeholder en litteraturliste med en kort præsentation af de enkelte værker.

»På fattighuset« er et godt eksempel på en forskning, der både er engageret og engagerende. IC-M lægger ikke skjul på, hvor hendes sympati og medfølelse ligger: bogen er forsøgt skrevet udfra fattiglemmernes synsvinkel. Dette betyder dog ikke, at hun forfalder til trættende moraliseringer. Tværtimod har denne synsvinkel været frugtbar, idet den får hende til at fremdrage nye og spændende oplysninger af kildematerialet. Emner som kærlighed og seksualitet bliver behandlet i denne bog, og både kvinderne og børnene får deres fortjente plads i historien. IC-M påpeger, at der mangler forskning i fattige menneskers historie, og retter en meget præcis kritik mod museerne og deres hidtidige indsamlingspraksis, som hun mener bunder i et kulturbegreb, der alt for snævert er knyttet til de herskende samfundsgruppers liv og levned. »Vi synes ikke rigtigt at have forstået, at en given kultur er alle samfundsgruppers værk«, skriver hun (s. 17), og det er grunden til at de fattiges historie både mangler at blive skrevet og at blive belyst via museernes udstillinger.

»På fattighuset« er et vellykket forsøg på at rette op på denne skævhed i vor kulturopfattelse, og bør stilles ind på reolen ved siden af Jens Engbergs, Peter Riismøllers og Harald Jørgensens værker. Historien om fattighusene på landet er ikke skrevet med IC-M's bog alene, men dens engagerende og velskrevne formidling af et både sørgeligt og chokerende stykke danmarkshistorie, kan kun inspirere historikere og museumsfolk til at arbejde videre med stoffet. En indvending må dog rejses mod bogens periodeangivelse, som lover mere end den kan holde. Den forsker, som forventer at finde materiale om det

18. århundredes fattighuse og fattigforsorg, bliver skuffet. Rent faktisk indeholder bogen mere stof om det 20. århundredes fattigforhold, end den gør om det 18. århundredes. Dette bunder først og fremmest i, at IC-M ikke har haft nogen nævneværdig forskning at bygge sin fremstilling af det 18. århundredes fattighuse på, et forhold som der helt naturligt burde være oplyst om i bogens indledning.

Maria Rytter

Frede P. Jensen, Bidrag til Frederik II's og Erik XIV's historie. København, Dansk Historisk Forening 1978. 143 s. 82 kr.

Frede P. Jensen fremlægger i denne bog tre studier, der, som dem han tillige har publiceret i *Historisk Tidsskrift*, er produkter af hans store arbejde med den nordiske syvårskrigs historie. Emnemæssigt og metodisk er de vidt forskellige, men de vidner alle tre om forfatterens store viden og hans sunde historiske kritik. Og så skriver han et forbilligt dansk!

Bogen følger sig smukt ind i den række af studier af det 16. århundredes danske historie, som er fremkommet i de senere år, og som på mange måder kan siges at udgøre et opgør med netop denne periode, som så markant blev præget af Kr. Erslev, Erik Arup og Astrid Friis. Det er som om der har skullet forløbe en generation, førend man turde begynde at rokke ved giganterne. Og det skal med det samme siges, at Frede P. Jensens revision af tidligere synspunkter er særdeles velunderbygget.

Afhandlingen »Vasaslægten versus Erik XIV« (s. 83–143) omhandler de mere eller mindre realistiske planer, der fra forskellig side førtes frem for at få Erik XIV's halvbror, hertug Johan, der fra 1563 havde siddet fængslet på Gripsholm slot, på fri fod, og vel i sidste instans indsat som svensk konge. Udover hertugens svenske tilhængere deltog forskellige udenlandske magter og personer i de til tider ret så komplicerede intriger, især synes regeringen i Königsberg at have været aktiv. Også Danmark blev søgt inddraget i anslagene mod Erik XIV, dog uden større resultat, bortset fra at Frederik II opnåede et kærkomment krigslån på 60.000 daler. Set fra et dansk synspunkt er afhandlingen interessant, rent bortset fra at selve handlingsforløbet er elementært spændende, fordi den viser, at den danske regering under syvårskrigen var særdeles velorienteret om de interne svenske forhold.

Afhandlingen »Myten om Peder Oxe« (s. 45–82) er først og fremmest en historiografisk studie, hvor forfatteren gør op med det helt op til vore dage gældende billede af Peder Oxe. Dette billede går kort ud på, at Oxe var den store statsmand, som den danske regering, efter i 1566 at have spoleret alle muligheder for at få bragt syvårskrigen til en lykkelig afslutning ved sin uduelighed, nødtvungent måtte hjemkalde fra eksilet i Lothringen, og som hurtigt på genial vis fik bragt skik på de fortvivlede forhold. Det demonstreres, at dette billede er resultatet af en tradition, der i hvert fald kan føres tilbage til Hans Gram, og som siden er blevet forstærket af bl. a. Troels-Lund og Arup. Endvidere at denne tradition på mange måder er baseret på en mangelfuld, upræcis og til tider stærkt tendentiøs benyttelse af det eksisterende kildemateriale. Særlig hårdt går det ud over Troels-Lunds »Peder Oxe. Et historisk Billede« fra 1906, der fremtrådte som dennes sidste indlæg i den årelange fejde med Johan Grundtvig, men som ifølge Frede P. Jensen nærmest må ses som et indlæg i den forsvarspolitiske debat i Danmark omkring 1906! Man kan, efter at have læst afdækningen af bogens meget kraftige tendens, undre sig over at den fik så stor gennemslagskraft som den fik, således blev det billede af Frederik II og Oxe, der her blev malet, nærmest ukritisk overtaget af Arup, uanset at denne i sine aktuelle synspunkter stod på en helt anden fløj end Troels-Lund.